

деятельности. Представленная модель рассматривается как эталонный образец процесса подготовки будущих специалистов к профессиональной деятельности с использованием сказкотерапии.

Ключевые слова: сказкотерапия, модель, готовность к использованию сказкотерапии, социальный педагог.

SUMMARY

H. Fil. Model of forming the future social teachers readiness to the use of fairy-tale therapy method.

In the article the model of forming the future social teachers readiness to the use of fairy-tale therapy method in professional activity is described. The presented model is examined as a standard of process of teaching future specialists to professional activity with the use of fairy-tale therapy method.

Key words: fairy-tale therapy, model, readiness to the use of fairy-tale therapy method, social teacher.

УДК 371.132

І. О. Цар

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

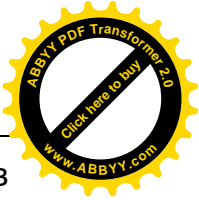
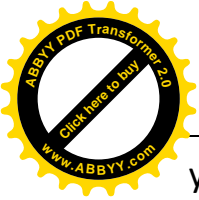
ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті висвітлено результати основних аспектів експериментального дослідження з питань формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя гуманітарного профілю. Перевірено ефективність педагогічної технології формування ІСПД майбутнього вчителя-гуманітарія.

Ключові слова: індивідуальний стиль, учитель, професійна діяльність, педагогічна технологія.

Постановка проблеми. Метою професійної освіти періоду реформ є оновлення її змісту, удосконалення форм і методів навчання, яке передбачає впровадження інноваційних технологій в освітнє середовище. Сучасна практика потребує педагога з новим поглядом на організацію навчального процесу, який здійснюється шляхом модернізації методів, прийомів і засобів навчання. У підготовці такого вчителя домінуючим є формування вмінь і компетенцій, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Л. Кайдалова, поділяючи думку О. Падалки й А. Нісімчук, наголошує на тому, що у методологічній основі педагогічної системи хибним є уявлення про сучасний ідеал фахівця як гармонійну та всебічно розвинену особистість, і вказує на необхідність досягнення конкретної мети навчання в умовах підготовки випускника, де кожен студент зобов'язаний реалізувати свої здібності, що дозволяє здійснити саме педагогічна технологія (далі – ПТ) [2, 105].

Як відомо, у процесі підготовки молодого фахівця до професійної діяльності справляється вплив на становлення характеру, ціннісних

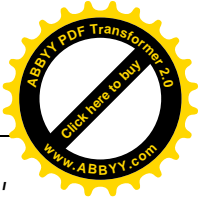
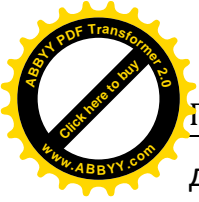

установок, мотиваційної та емоційної сфери студента і його особистості в цілому, що сприяє формуванню відповідного стилю діяльності, який визначається особливим проявом індивідуальності. Зауважимо, що процес формування індивідуального стилю професійної діяльності (ІСПД) учителя гуманітарного профілю ефективніший за наявності дійової технології.

Аналіз актуальних досліджень. Сьогодні у науковій психолого-педагогічній науці зросли пошуки ідей, змісту, цілей, які реалізуються у стратегіях розвитку освіти в контексті досліджуваної нами проблеми. Теоретичний аналіз індивідуальності, індивідуального стилю діяльності є предметом психолого-педагогічних досліджень, що розглядають їх різні аспекти: формування стилю, його корекція, виокремлення рівнів розвитку, які досліджувалися вітчизняними і зарубіжними науковцями (М. Бітянова, Є. Клімов, А. Маркова, В. Мерлін, Г. Неустроєв, В. Толочок, А. Торхова, М. Щукін та ін.); закономірності формування індивідуального стилю діяльності (Б. Вяткін, Є. Клімов, Н. Петрова та ін.); вивчення структурних компонентів індивідуального стилю діяльності (Н. Веригина, А. Войтович, Л. Кабаніна, Є. Клімов, Ж. Ковалів, Л. Макарова, В. Мерлін, О. Насонова, Н. Приходько, Р. Саттарова, Г. Сорокіна, І. Суботина, А. Торхова, О. Чернічкіна, М. Щукін та ін.).

Мета статті – висвітлити результати основних аспектів експериментального дослідження, перевірити ефективність педагогічної технології формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний і порівняльний аналіз проблеми, вивчення досвіду роботи у сфері підготовки вчителів гуманітарного профілю, визначення у них рівня сформованості ІСПД й обґрунтування доцільності розробленої нами технології дали змогу висунути припущення про те, що цілеспрямоване й усвідомлене вчителем формування індивідуального стилю в єдності його основних компонентів сприятиме вдосконаленню об'єктивних і суб'єктивних характеристик професійної діяльності майбутнього вчителя. Такі характеристики вимагають перевірки, яка проводилася нами у межах педагогічного експерименту. У педагогічній науці метод педагогічного експерименту визначають як спеціально організоване утворення та зміну явищ в умовах, сприятливих для виявлення факторів й умов, які на нього впливають [1, 65]. Як зауважує І. Підласий, це винятково контрольоване педагогічне спостереження, в якому експериментатор спостерігає за процесом, який здійснює сам цілеспрямовано та планомірно [3, 53]. У нашому

дослідженні педагогічний експеримент розглядаємо як комплексний, багатофункціональний метод дослідження. Сутність експерименту полягає в тому, що він дозволяє створити послідовність спеціально організованих ситуацій, які дають змогу здійснювати управління процесом формування ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю.

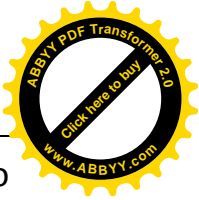
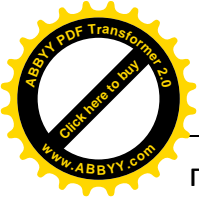
Основною метою експериментально-дослідної роботи ми визначили перевірку та оцінювання технології формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю, яка забезпечуватиме поетапне вивчення досліджуваної проблеми в умовах широкого використання активних методів навчання.

Відповідно до мети ми виокремили такі основні завдання експерименту:

- вивчити стан навчального процесу у вищому навчальному закладі з питань формування ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю;
- визначити початковий і кінцевий рівні сформованості основних компонентів ІСПД у майбутніх учителів гуманітарного профілю в експериментальній та контрольній групах;
- розробити й обґрунтувати структурно-логічну модель ПТ формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю;
- організувати навчальний процес за розробленою технологією;
- перевірити ефективність запропонованої технології у процесі формування ІСПД;
- оприлюднити одержані результати дослідження;
- поширити отриманий позитивний педагогічний досвід.

Експериментально-дослідна робота проводилася у чотири етапи: *констатувальний, формувальний, контрольний та узагальнюючий* – на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (на філологічному, історичному факультетах й факультеті іноземних мов). Проведений нами експеримент визначаємо як природний. До пошуково-дослідної роботи були залучені чотири експериментальні і три контрольні групи. Загальна кількість осіб, яка взяла участь в експерименті, становила 205 студентів і 60 учителів.

Метою першого етапу експериментальної роботи було визначення індивідуальних особливостей і схильностей студентів, які відповідають структурним компонентам ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю, а також виявлення недоліків у формуванні цього феномену у процесі

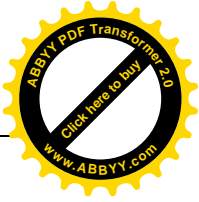
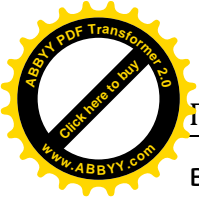
професійної підготовки. Під час діагностування задатків індивідуального стилю професійної діяльності у майбутніх учителів гуманітарного профілю та визначення рівня їх сформованості ми сформувавши експериментальні (ЕГ) і контрольні групи (КГ) та здійснили вирівнювання умов проведення експерименту в них; здійснили діагностику початкового рівня сформованості ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю за наявних методик; здійснили порівняння між експериментальними та контрольними групами й визначили основні недоліки в системі формування ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю.

Емпіричні дані, отримані шляхом анкетного опитування, підтверджують актуальність досліджуваного феномену, а також інтерес учителів та студентів до процесу формування ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю.

Для здійснення діагностики рівня сформованості ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю виділено критерії сформованості означеного феномену: *критерій гностичної грамотності* (професійні психолого-педагогічні знання, самопізнання, наявність мотиву професійної діяльності), який визначає сферу знань педагога та у нашому дослідженні – рівень сформованості змістового, мотиваційного компонентів індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя гуманітарного профілю; *критерій професійної творчості* (професійна спрямованість, комунікативні вміння, уміння конструювати та організовувати власну діяльність, наявність творчості), що сприяє виявленню рівня сформованості конструктивного, комунікативного та організаційно-діяльнісного компонентів ІСПД; *критерій педагогічної рефлексії* (рефлексивна позиція, здатність до самооцінки) дає змогу оцінити рівень сформованості рефлексивного компонента. Визначені нами критерії враховують індивідуальні особливості особистості вчителя гуманітарного профілю, специфіку його професійної діяльності й сприяють діагностуванню рівневих змін у формуванні індивідуального стилю майбутнього вчителя. Кожен критерій розкривається через систему показників, які його характеризують.

Сукупність визначених нами критеріїв сформованості ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю дала змогу цілісно охопити всі сутнісні характеристики досліджуваного феномену.

Сформовано критеріально-рівневу шкалу, яка сприяла здійсненню моніторингу досліджуваного феномену за означеними критеріями на

вихідному, низькому, відтворювальному, достатньому й творчому рівнях.

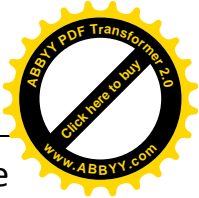
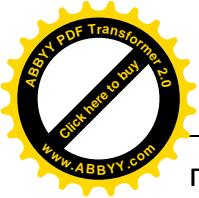
Результати констатувального етапу експериментально-дослідної роботи засвідчили домінування низького рівня сформованості означеного феномену. Було виявлено, що 23,7% студентів володіють вихідним рівнем, 32,2% – низьким, близько 26,3% – відтворювальним. Кількість студентів, рівень сформованості ІСПД яких є на достатньому рівні, становить 11,6% та простежується незначний відсоток (5,9%) майбутніх учителів-гуманітаріїв з творчим рівнем. Установлено, що традиційні форми роботи під час формування ІСПД, які застосовуються в сучасній освітній практиці, не забезпечують ефективного формування означеного феномену, а здійснюватиметься ефективніше й успішніше за умов спеціально організованої діяльності та відповідної технології.

Розроблено й обґрунтовано структурно-логічну модель педагогічної технології, яка є інструментальною властивістю системи формування ІСПД учителя гуманітарних дисциплін. Модель технології поєднує цільовий, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний і результативно-корекційні компоненти, сприяє ефективному й цілеспрямованому управлінню формуванням індивідуального стилю діяльності вчителя-гуманітарія у процесі його професійної підготовки і забезпечує її ефективну реалізацію.

Зміст *формувального етапу* експериментального дослідження передбачав апробацію формування ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю в експериментальних групах шляхом реалізації технології формування ІСПД, яка складалася з комплексної програми тренінгу формування означеного феномену.

У розробленій нами педагогічній технології формування ІСПД особливу роль ми відвели педагогічному тренінгу, оскільки він дає змогу здійснювати професійну підготовку майбутнього студента з урахуванням його індивідуальних особливостей, спрямовану на розвиток професійних й особистісних якостей майбутнього вчителя гуманітарного профілю, сприяє саморозвитку і самореалізації майбутнього фахівця шляхом трансформації знань у стійкі психічні утворення: уміння, навички, якості, які реалізуються у процесі виконання вправ, певних дій в умовах індивідуалізації, систематичності, повторюваності, зростання навантаження і рефлексивної оцінки результату, отже, саме такі аспекти поняття ІСПД, які ми виокремили як ключові.

Формувальний етап експерименту здійснювався у певній

послідовності і проходив у три етапи: етап підготовки, етап власне проведення тренінгу та етап підсумкового контролю й аналізу результатів, у процесі реалізації яких було:

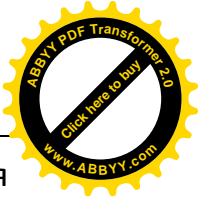
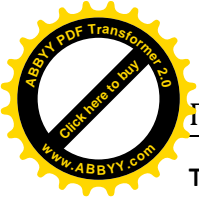
- створено програму тренінгу формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю;
- апробовано розроблену програму на навчальних заняттях;
- здійснено коригування програми у процесі апробації;
- перевірено ефективність розробленої програми та її вплив на формування ІСПД;
- проаналізовано одержані результати і розроблено методичні рекомендації щодо використання тренінгу формування ІСПД.

Виконання зазначених завдань здійснювалося в межах процесуально-діяльнісного компонента технології формування ІСПД майбутнього вчителя-гуманітарія.

Створюючи програму тренінгу, ми виходили з основних положень розробки тренінгів, які ґрунтуються на дотриманні певного алгоритму дій. Так, підготовка програми передбачала шість послідовних та логічно взаємопов'язаних кроків, які відповідають організаційно-змістовому компоненту розробленої технології формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю та передбачають:

- формування концепції та цілей тренінгу;
- розробку програми тренінгу з поділом на тематичні модулі;
- створення дизайну тренінгу, методичне наповнення;
- укладання методичних рекомендацій щодо ведення тренінгу (робочі матеріали тренера);
- створення роздавального матеріалу для учасників тренінгу;
- оцінювання ефективності розробленого тренінгу.

Зміст тренінгу визначався виділенням того, що підлягає розвитку або вдосконаленню. Як правило, це компоненти відповідних компетентностей. У нашому дослідженні це структурні компоненти ІСПД (змістовий, конструктивний, організаційно-діяльнісний, мотиваційний, комунікативний, творчий та рефлексивний). Програма передбачала наявність теоретико-інформаційних повідомлень (ТІП) та завдань до них. Їх зміст спонукав до розуміння сутності ІСПД і його основних типологічних особливостей. Одержані результати експериментально-дослідної роботи переконливо доводять ефективність використання під час тренінгу

теоретико-інформаційних повідомлень, що свідчить про зростання рівня професійних знань предмета, способів педагогічної комунікації, психологічних особливостей учнів тощо, а також про значне зростання рівня мотиву професійної діяльності.

Теоретична частина тренінгу спрямовувалась на розкриття основних положень, структурних компонентів індивідуального стилю у діяльності вчителя стала ґрунтовною основою для виконання практичних завдань з метою вдосконалення пізнавальних, практичних та комунікативних навичок. Таким чином, для здійснення цих завдань ми використовували комплекс відповідних вправ.

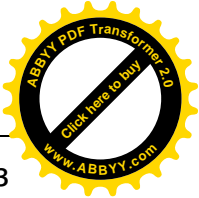
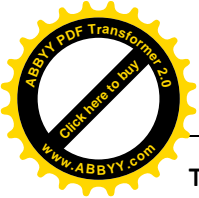
У практичній частині запропонованого нами тренінгу використовувалися вправи на підвищення працездатності учасників групи; вправи на формування та розвиток Я-образу, когнітивних процесів і навичок саморегуляції; психогімнастичні вправи; комунікативні вправи; вправи на розвиток творчого потенціалу. Виконання комплексу вправ сприяло розвитку і удосконаленню всіх сфер особистості педагога-гуманітарія, його професійному зростанню, що позитивно впливало на формування означеного феномену.

У результаті впровадження педагогічної технології формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю ми визначили ефективне поєднання форм, методів і засобів навчання, що свідчить про ефективність запропонованої технології та значні її переваги над традиційними методиками, які використовуються у навчально-виховному процесі, що позитивно вплинуло на процес становлення ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю.

На *контрольному етапі* ми виявляли динаміку показників рівня сформованості ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю в експериментальних і контрольних групах та порівнювали їх між собою. Вимірювання здійснювалося за одними і тими самими критеріями та показниками в ЕГ та КГ, що й на констатувальному етапі.

Сформованість індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю ми визначали, виходячи із сформованості кожного критерію. Узагальнені дані рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю дали нам змогу розподілити студентів експериментальних груп за рівнями сформованості досліджуваного феномену і порівняти їх з даними контрольних груп, які подано у табл. 1.

Порівняльний аналіз отриманих даних дає змогу зробити висновки про

те, що в результаті проведеної експериментально-дослідної роботи з формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю кількість студентів експериментальних груп з вихідним та низьким рівнями сформованості ІСПД зменшилася на 9,3% і 11,5%. Відповідно зросла кількість студентів із достатнім (на 11%) і творчим (на 10,2%) рівнями. У контрольних групах простежуємо теж позитивну динаміку, однак вона є несуттєвою і не справляє значного впливу на загальну картину рівнів сформованості ІСПД. Констатуємо значні переваги показників експериментальних груп над показниками контрольних (рис. 1).

Таблиця 1

Оцінка рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів гуманітарного профілю

Групи		Рівень									
		вихідний		низький		відтворювальний		достатній		творчий	
		I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
ЕГ	Студ.	28	14	38	15	31	37	14	31	7	21
	%	23,7	11,8	32,2	12,7	26,3	31,4	11,9	26,3	5,9	17,7
Динаміка		-9,3		-11,5		2,5		11		10,2	
КГ	Студ.	19	18	30	27	24	25	9	11	5	6
	%	21,8	20,7	34,5	31,1	27,6	28,7	10,4	12,6	5,7	6,9
Динаміка		-1,1		-3,4		1,1		2,2		1,2	

Примітки: I – отримані дані під час констатувального експерименту;
II – отримані дані після формувального експерименту

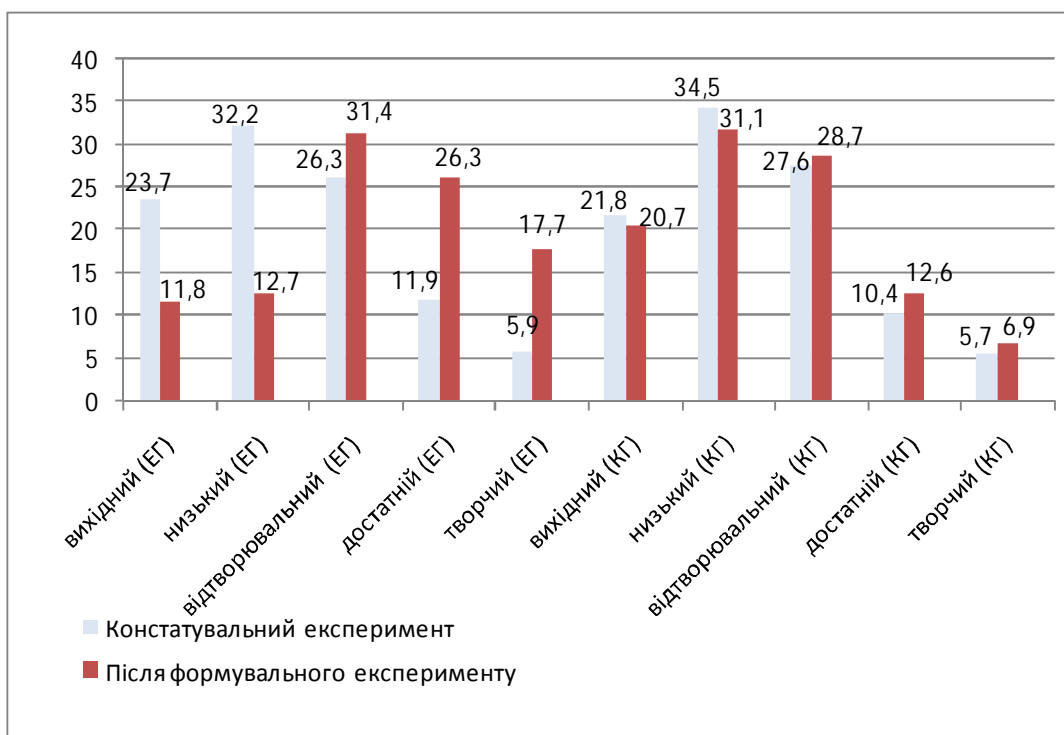
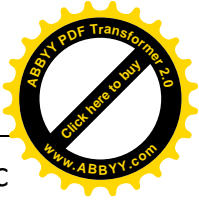

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю

Четвертий, узагальнюючий, етап передбачав опис експериментально-дослідної роботи, обробку, аналіз та узагальнення результатів відповідно до поставлених завдань; визначення практичного значення нашого дослідження й упровадження результатів у практику роботи вищої школи.

З метою перевірки і підтвердження ефективності проведеної дослідно-експериментальної роботи застосовано коефіцієнт Стюдента, що дало змогу підтвердити робочу гіпотезу з коефіцієнтом ефективності розробленої технології $4,25 (t_{st} > 2)$.

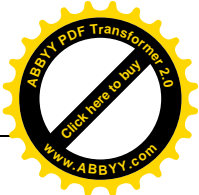
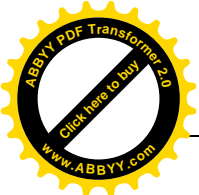
Використовуючи критерій Фішера φ , проведено статистичну обробку результатів діагностичних зрізів у контрольній та експериментальній групах після формувального експерименту з метою визначення достовірності відмінностей між відсотковими частками зареєстрованого ефекту. Показники рівнів сформованості ІСПД майбутніх учителів-гуманітаріїв експериментальних і контрольних груп після експерименту істотно відрізняються, що є наслідком упровадження розробленої технології формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя гуманітарного профілю.

Отже, результатом експериментально-дослідної роботи є доведення ефективності технології формування ІСПД майбутнього вчителя-гуманітарія в освітньому процесі, яка виражається у позитивній динаміці змістового, проектувально-конструктивного, організаційно-діяльнісного, мотиваційного, комунікативного, творчого та рефлексивного компонентів ІСПД.

Висновки. Отже, реалізація запропонованої технології формування ІСПД майбутнього вчителя гуманітарного профілю з використанням у навчальному процесі тренінгового навчання сприяла якісному зростанню всіх показників сформованості ІСПД, що дає підстави констатувати ефективність проведеного нами дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загвязинский В. И. Основы дидактики высшей школы / В. И. Загвязинский, Л. И. Гриценко. – Тюмень, 1978. – 91 с.
2. Кайдалова Л. Г. Педагогічні технології формування професійних умінь і навичок студентів вищого фармацевтичного закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кайдалова Лідія Григорівна. – Харків, 2003. – 207 с.
3. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. пед. вузов. Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения / И. П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 576 с.

РЕЗЮМЕ

И. О. Цар. Проверка эффективности педагогической технологии формирования индивидуального стиля профессиональной деятельности будущих учителей гуманитарного профиля.

В статье отражены результаты основных аспектов экспериментального исследования по вопросам формирования индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя гуманитарного профиля. Проверена эффективность педагогической технологии формирования ИСПД будущего учителя-гуманитария.

Ключевые слова: индивидуальный стиль, учитель, профессиональная деятельность, педагогическая технология.

SUMMARY

I. Tsar. The verification of efficiency of the pedagogical technology of individual style formation of the professional activity of future humanitarian teachers.

In the article the results of main aspects of experimental research of individual style formation of the professional activity of future humanitarian teachers are reflected. Efficiency of pedagogical technology of individual style formation of the professional forming of future humanitarian teachers is tested.

Key words: individual style, teacher, professional activity, pedagogical technology.